

نقش آفرینی جوانان در بیانیه گام دوم انقلاب (با الگوگیری از داستان اصحاب کهف)

مریم بهمن (نویسنده مسئول)^۱

سید حسین شفیعی دارابی^۲

چکیده

نقش آفرینی جوانان در ادامه انقلاب اسلامی، از جمله محورهای مورد تأکید مقام معظم رهبری در بیانیه «گام دوم انقلاب» است. این مقاله که به روش توصیفی - تحلیلی تدوین یافت در پی پاسخ به این پرسش است که تحلیل نقش آفرینی جوانان در آینه بیانیه گام دوم با الگوگیری از داستان اصحاب کهف چگونه است؟ نتیجه برآمده از این تحقیق، اینست که: دوران جوانی موقعیتی ممتاز و مناسب برای دستیابی به فضایل معنوی و اخلاقی است. جوانان می‌توانند، با استفاده از شور و نشاط جوانی، پرهیز از راحت طلبی، داشتن امید، اعمال خلاقیت، نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی، و مبارزه همه‌جانبه با مظاهر فرهنگ

۱. طلبه سطح چهار تفسیر جامعه الزهرا سلام الله علیها.

bahmanm9840@gmail.com

۲. سید حسین شفیعی دارابی مدرس سطح عالی حوزه علمیه قم، دکترای تفسیر و علوم قرآنی، هیئت علمی و

استادیار جامعه المصطفی علیه السلام، مدیر گروه تفسیر و علوم قرآنی جامعه الزهرا علیها السلام؛

Shafieidarabi@chmail.ir

غربی و... در جهت پیشرفت جامعه، و کسب عزت و اقتدار ملی تلاش نمایند و در روند تکاملی انقلاب و آرمان‌های والای آن نقش آفرین باشند. داستان قرآنی اصحاب کهف، بستر مناسبی است برای الگوگیری جوانان در عملیاتی نمودن سرفصل‌های مهم بیانیه گام دوم؛ زیرا قهرمانان جوان این قصه، با تکیه بر ایمان، توکل، امید به رحمت و یاری خداوند؛ مسیر مجاهده و هجرت را برگزیدند؛ و مورد تمجید الهی قرار گرفته و ماندگار شدند.

واژگان کلیدی: نقش جوانان، بیانیه گام دوم، الگوگیری جوانان، اصحاب کهف

مقدمه

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به‌عنوان برنامه راهبردی و تبیین‌کننده چشم‌انداز انقلاب اسلامی در سال‌های آینده نظام، در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی از سوی رهبر انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای صادر و منتشر شده است. تحلیل مباحث این بیانیه می‌تواند اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی را بررسی و نقش اقشار مختلف را در ادامه مسیر انقلاب تبیین نماید (رشیدی، ۱۳۹۸: ۶۵ - ۳۹). در این بیانیه رهبر انقلاب با اشاره به ظرفیت‌های استفاده نشده انسانی و طبیعی کشور، جوانان را تشویق می‌کند که با تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و ظرفیت‌های موجود به ارتقا و پیشرفت کشور خصوصاً در بخش تولید و اقتصاد ملی همت گمارند. در این بیانیه، جوانان به صورت ویژه مورد خطاب قرار گرفته‌اند و جهت توجه دادن به نقش متنوع آنان در مسیر پیش روی کشور، توصیه‌های هفتگانه در حوزه‌های علم و پژوهش، معنویات و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی و روابط خارجی و مرزبندی با دشمن، سبک زندگی را فراروی آنان قرار می‌دهد (امام خامنه‌ای، بیانیه گام دوم؛ ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

قهرمانان قصه قرآنی «اصحاب کهف»، جوانانی بودند که برای حفظ ایمان خود و با امید به لطف الهی، از زندگی مرفه و خانه و کاشانه خود هجرت کردند. الگوگیری از این داستان قرآنی برای اجرای سرفصل‌های بیانیه گام دوم ویژه جوانان راهگشاست. تحقیق حاضر در

پی پاسخ به این سؤال طرح ریزی شد که: تحلیل نقش آفرینی جوانان در آینه بیانیه گام دوم با الگوگیری از داستان اصحاب کهف چگونه است؟

۱. پیشینه تحقیق

خوشبختانه تاکنون، تحقیقات مختلفی پیرامون مسئله «جوانان» در آینه بیانیه گام دوم صورت گرفته است؛ از باب نمونه: ۱. مقاله «رسالت جوانان در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی» نوشته سجاد جعفری؛ در این مقاله به تبیین نقش جوانان در رشد و بالندگی تمدن نوین اسلامی پرداخته و ضمن برشمردن ویژگی‌های جوان مسلمان انقلابی، وظایف حکومت اسلامی در جهت شکوفایی استعداد جوانان و ایجاد شور و امید در ایشان نیز بیان شده است (جعفری، ۱۳۹۵). ۲. مقاله «نقش جوانان در ایجاد تمدن نوین اسلامی» نوشته سیده فاطمه زهرا حسینی؛ در این مقاله، ضمن اشاره به رابطه انقلاب اسلامی و تمدن اسلامی، نیز به نقش جوانان صدر اسلام پرداخته شده است (حسینی، ۱۳۹۸). البته تاکنون مقاله و تحقیق پیرامون نقش آفرینی جوانان با توجه به بیانیه گام دوم با الگوگیری از داستان اصحاب کهف انجام نشده است؛ بدین جهت می‌گوئیم: ساختار و محتوای این مقاله، امری بدیع و تازه محسوب می‌شود. با الگوگیری از مباحث مطرح شده پیرامون جوانان در بیانیه گام دوم، به طرح مباحث پیش روی می‌پردازیم:

۲. چستی «بیانیه گام دوم»

بیانیه گام دوم در چهل سالگی انقلاب اسلامی توسط رهبر انقلاب خطاب به ملت ایران انتشار یافت. در این بیانیه، مقام معظم رهبری پس از معرفی گذشته جمهوری اسلامی از آغاز تاکنون، آثاری چون ثبات، امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران، پیشرفت علم و فناوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی و اقتصادی و عمرانی، مشارکت مردمی در مسائل سیاسی و صحنه‌های ملی و استکبارستیزی، پیشرفت بینش سیاسی آحاد مردم در مسائل داخلی و بین‌المللی، مبارزه با بی‌عدالتی، افزایش معنویت و اخلاق در فضای عمومی

جامعه، ایستادگی در برابر زورگویان و مستکبران جهان را به عنوان برکات به دست آمده در پرتو اتکا به توانایی داخلی در طول چهل سال گذشته بیان فرمودند. اما راه طی شده تنها قطعه‌ای از مسیر افتخارآمیز به سوی آرمان‌های بلند نظام جمهوری اسلامی است. و این جوانان هستند که باید با همت و هشیاری و سرعت عمل و ابتکار وارد مسیر شده و در گام دوم انقلاب در همه میدان‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، بین‌المللی و عرصه‌های دین و اخلاق و معنویت و عدالت باید با مسئولیت‌پذیری و بهره از تجربه و عبرت‌های گذشته به سوی تمدن عظیم اسلامی گام بردارند (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

۳. اهمیت فرصت جوانی و توجه به سرفصل‌های هفتگانه

از منظر آموزه‌های دینی، نعمت جوانی، یکی از نعمت‌های مهم خداوند محسوب می‌شود (مراجعه شود به فلسفی، ۱۳۸۸: ۹). رهبری انقلاب همواره جوانان را به اهمیت دوران جوانی توجه داده و آنان را تشویق می‌کند که این دوران را قدر دانسته و برای بروز استعداد‌های خدادادی مغتنم بشمرند (مقام معظم رهبری، دانشکده علوم دریایی نوشهر، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=81621388/7/14>).

در قرآن کریم، از «اصحاب کهف» به عنوان «فتیة» یاد می‌شود، در حالی که طبق بعضی از روایات آن‌ها از نظر سن و سال، جوان نبودند؛ از طرفی در برخی از روایات و متون تاریخی آمده است که آنان وزیر و صاحب منصب در دربار شاه جبار بودند، بنابراین منطقی است که بپذیریم که آن‌ها لزوماً در سن جوانی نبودند، این نشان می‌دهد که در منطق قرآن رعایت اصول جوانمردی، مانند پاکی، گذشت، شهامت و رشادت به منزله جوانی است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۴۰۴). در تفسیر عیاشی از سلیمان بن جعفر همدانی روایت شده: امام صادق علیه السلام به من فرمود: ای سلیمان مقصود از «فتی» کیست؟ عرض کردم فدایت شوم نزد ما جوان را «فتی» گویند، فرمود: مگر نمی‌دانی که اصحاب کهف همگیشان کامل مردانی بودند و مع ذلک خدای تعالی ایشان را «فتی» نامیده است. ای سلیمان فتی کسی است که به خدا

ایمان بیاورد و پرهیزکاری کند (طباطبائی، ۱۳۷۴: ۳۹۳/۱۳ به نقل از عیاشی، ۱۳۸۰: ۳۲۳/۲). در تفسیر قمی نیز آمده است: «فَقَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَ الرَّقِيمِ كَانُوا فِي زَمَنِ مَلِكٍ جَبَّارٍ عَاتٍ وَ كَانَ يَدْعُو أَهْلَ مَمْلَكَتِهِ إِلَى عِبَادَةِ الْأَصْنَامِ فَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ قَتَلَهُ وَ كَانَ هَؤُلَاءِ قَوْمًا مُؤْمِنِينَ يَعْبُدُونَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ» (قمی، ۱۳۶۳: ۳۲/۲)، «امام صادق علیه السلام در مورد «اصحاب کهف و رقیم» چنین فرمود: آن‌ها در زمان پادشاه جبار و گردن‌کشی بودند که اهل کشور خود را به پرستش بت‌ها دعوت می‌کرد، و هرکس را که دعوت او را اجابت نمی‌کرد، به قتل می‌رساند، این گروه (اصحاب کهف) جمعیتی با ایمان بودند که: خداوند بزرگ را پرستش می‌کردند (ولی ایمان خود را از دستگاه شاه جبار پنهان می‌کردند) «مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۳۹۵».

طبق گفته علامه طبرسی: «خداوند اصحاب کهف را جوان نامیده است، زیرا جوانی، دوره شکوفا شدن ایمان است». برخی گفته‌اند: جوانی دوره بذل و بخشش و ترک آزار و اذیت و شکایت است. در نظر عده دیگری منظور، ترک محرمات و داشتن خصال نیکوست (طبرسی، بی‌تا: ۲۰/۱۵). رهبر انقلاب همواره، اقشار مختلف را به داشتن امید و نگاه خوشبینانه به آینده دعوت کرده و آن را کلید اساسی همه قفل‌ها می‌نامند. ایشان می‌فرماید: «در طول این چهل سال- و اکنون مانند همیشه - سیاست تبلیغی و رسانه‌ای دشمن و فعال‌ترین برنامه‌های آن، مایوس‌سازی مردم و حتی مسئولان و مدیران ما از آینده است. خبرهای دروغ، تحلیل‌های مغرضانه، وارونه نشان دادن واقعیت‌ها، پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش، بزرگ کردن عیوب و کوچک نشان دادن یا انکار محسنات بزرگ، برنامه همیشگی هزاران رسانه صوتی و تصویری و اینترنتی دشمنان ملت ایران است» (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۲۲ / ۱۱/ ۱۳۹۷، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

ایشان دوری از ترس و نومی‌دی را به‌عنوان نخستین و ریشه‌ای‌ترین جهاد جوانان قلمداد کرده و با اشاره به رویش‌های فراوان انقلاب خیز به‌سوی آینده را فراراه آن‌ها قرار می‌دهد

(خامنه‌ای، همان). امیدبخشی به جامعه موجب حرکت در مسیر ایمان و تحمل سختی‌ها در این راه خواهد بود. اصحاب کهف با امید به لطف و مدد الهی و در راه حفظ ایمانشان، از جامعه خود فاصله گرفتند و غارنشینی را بر زندگی در رفاه ترجیح دادند. آن‌ها ایمان داشتند که سختی‌ها، زودگذر و مقدمه آسایش است. «وَ إِذِ اعْتَرَلْتُمُوهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأُؤْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ يُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا وَ (به آن‌ها گفتیم:) هنگامی که از آنان و آنچه جز خدا می‌پرستند کناره‌گیری کردید، به غار پناه برید که پروردگارتان (سایه رحمتش را بر شما می‌گستراند و در این امر، آرامشی برای شما فراهم می‌سازد» (کهف/۱۶) (قرآنی، ۱۳۸۳: ۵/۱۵۲). در آیات مختلف قرآن بیان شده که «اگر انسان گام‌های نخستین را در راه «الله» بردارد، و برای او به‌پاخیزد، کمک و امداد الهی به سراغ او می‌شتابد» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۳۶۶ - ۳۶۵). خداوند در مورد اصحاب کهف می‌فرماید: «إِنَّهُمْ فِتْنَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْنَاهُمْ هُدًى آن‌ها جوانمردانی بودند که ایمان آوردند و ما بر هدایتشان افزودیم» (کهف/۱۳). و در آیه دیگری نیز می‌فرماید: «وَ رَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا لَهَاى آن‌ها را محکم ساختیم و نیرو و توان بخشیدیم (کهف/۱۴). در آیات دیگری از قرآن نیز این حقیقت مکرر مورد تأکید قرار می‌گیرد که اگر انسان در راه خدا مجاهده کند خدا او را به راه حق هدایت می‌نماید «وَ الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا» (عنکبوت/۶۹)، «وَ الَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادْنَاهُمْ هُدًى» آن‌ها که راه هدایت را پوییدند خدا بر هدایتشان می‌افزاید» (محمد/۱۷). این آیات بیان‌گر این حقیقت است که راه حق با موانع و دشواری‌های فراوانی روبروست که بدون لطف خدا نمیتوان در آن گام نهاد و به مقصود رسید و البته «لطف خداوند بالاتر از آن است که بنده حق جو و حق طلبش را در این مسیر تک و تنها بگذارد» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۳۶۶ - ۳۶۵).

رهبری انقلاب با برشمردن نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی به‌عنوان مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور وجود نسل جوان را فرصتی ارزشمند برای کشور قلمداد کرده و جوانان را به هفت سرفصل اساسی توجه می‌دهند که شامل

علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی و روابط خارجی و مرزبندی با دشمن، و سبک زندگی است (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

(. با تطبیق این سرفصل‌ها با داستان اصحاب کهف می‌توان در عملیاتی کردن این سرفصل‌های مهم از آیات قرآن کریم الگوگیری کرد.

۴. سرفصل‌های هفتگانه در نقش آفرینی جوانان در آینه بیانیه گام دوم انقلاب

۱.۴. نقش علم و پژوهش در تمدن ملت‌ها

تولید علم و فناوری از شاخص‌های اساسی تمدن یک جامعه است، خصوصاً وقتی که این افزایش علم متناسب با صنعت باشد. در این راستا تولید نیروهای تحصیل کرده در صنایع و سازمان‌های کشور و استفاده از نیروهای جوان تحصیل کرده برای رسیدن به اهداف اساسی توسعه و پیشرفت لازم و ضروری است. استفاده از مغزهای متفکر زمینه‌ساز پیشرفت و سازندگی جامعه است (جمالی نژاد، ۲۷، ۱۳۹۴). زیرا «مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور، نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی است» (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

رهبر معظم انقلاب، می‌فرماید: «دانش، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دوست ساله فراهم کند و با وجود تهیدستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به کشورهای عقب مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آن‌ها را به دست گیرد». رهبر انقلاب از جوانان تحصیل کرده مطالبه می‌کنند که با احساس مسئولیت، سنگ بنای یک انقلاب علمی را در کشور گذاشته

و در ادامه راه شهدای انقلاب خصوصاً شهدای هسته‌ای به جهاد علمی پردازند» (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

در اندیشه رهبری، کلید تمدن‌سازی، علم و فناوری است. علم مولد قدرت و ثروت است و ملتی که علم ندارد، محکوم به عقب ماندگی و ذلت در معادلات جهانی است. در این اندیشه نفی غرب، به معنای نفی فناوری و علم و پیشرفت و تجربه‌های غرب نیست، بلکه باید در سایه معنویت از امکانات موجود استفاده شده و با «نهضت نرم‌افزاری تولید علم» و ایجاد یک «جهاد علمی» به پیشرفت علمی تمدن‌ساز دست یافت (غفاری هسجین، ۱۳۹۴).

در داستان قرآن اصحاب کهف، قهرمانان این داستان با بهره‌گیری از توان معرفتی، با ارزیابی شرایط جامعه و قلمرو فرمانروایی حکومت فاسد زمان خود و عدم امکان تغییر شرایط موجود و ساخت یک جامعه دینی، برای حفظ ایمان خود به غار پناه بردند. خداوند در قرآن می‌فرماید: «إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ زَمَانِي را به خاطر بیاور که آن جوانان به غار پناه بردند» (کهف/۱۰)؛ «اوی الفتية» از ماده «اوی» گرفته شده که به معنی «جایگاه امن و امان» است، اشاره به این که این جوانان فراری از محیط فاسد، به غار پناه بردند» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۳۵۹).

۲.۴. معنویت و اخلاق

رهبر انقلاب در سخنان خود بارها جوانان را به دین، تقوا، امانت، عفت دعوت می‌کنند (مقام معظم رهبری، دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور، ۱۳۹۲/۸/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24552>). طبق فرمایش رهبری، معنویت و اخلاق محور همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است و هر فرد باید با تلاش و مجاهدت هم خود رفتار اخلاقی و معنوی داشته و هم زمینه آن را در جامعه رواج دهد و از سویی با کانون ضد معنویت و اخلاق مبارزه کند (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم

کنند و به غار پناهنده می‌شوند: «وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ - و چون از ایشان و آنچه که به غیر خدا می‌پرستیدند کناره‌گیری نمودید، به غار پناهنده شوید» (طباطبائی، ۱۳۷۴: ۱۳/۳۵۱). در آیات بعدی نیز جلوه‌هایی از اخلاق در روابط بین این جوانان دیده می‌شود، در جایی که ایشان پس از برخاستن از خواب خواستند که یکی از خودشان را برای تأمین غذا به شهر بفرستند، سیاق محاوره ایشان و سیاق آیات محبت آنان به یکدیگر در راه خدا، برادری و مساوات، خیرخواهی و شفقت آنان را نسبت به هم را نشان می‌دهد. آن‌ها در سایه دین به درجه‌ای از برادری و مواسات می‌رسند که یکی از ایشان وقتی می‌خواهد پیشنهاد کند که کسی را برای تأمین غذا به شهر بفرستند «به یکی از رفقای من می‌گویند تو برخیز برو، می‌گویند یکی را بفرستید، و نیز نگفت فلانی را بفرستید. و وقتی هم خواست اسم پول را ببرد نگفت پولمان را و یا از پولمان به او بدهید برو، بلکه گفت: «پولتان را بدهید به یک نفرتان» و ورق را به همه نسبت داد، همه این‌ها مراتب برادری و مواسات و ادب آنان را می‌رساند». همچنین از جمله «فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَاماً...» و «وَلْيَتَلَطَّفْ...» مراتب خیرخواهی آنان نسبت به هم به دست می‌آید. و جمله «إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ...» شفقت و مهربانی آنان را نسبت به یکدیگر نشان می‌دهد» (طباطبائی، ۱۳۷۴: ۱۳/۳۶۶ - ۳۶۵). در تفسیر نور هم آمده است که: «عبارت «وَلْيَتَلَطَّفْ» وسط قرآن کریم قرار دارد که به معنای مدارا و هوشیاری همراه با مهربانی است» (قرائتی، ۱۳۸۳: ۵/۱۵۳).

۳.۴. اهمیت مسئله «اقتصاد»

رهبری ایران با اشاره به ذخایر معدنی کشور، منابع عظیم زیرزمینی، سواحل دریایی، زمین‌های حاصل‌خیز، تنوع محصولات کشاورزی به ظرفیت‌های اقتصادی کشور پرداخته و جوانان را در این عرصه تاثیرگذار دانسته، و خطاب به آنان چنین فرمود: «ایران از نظر ظرفیت‌های استفاده‌نشده طبیعی و انسانی در رتبه اول جهان است. بی‌شک شما جوانان مؤمن و پرتلاش خواهید توانست این عیب بزرگ را برطرف کنید. دهه دوم چشم‌انداز، باید زمان تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و نیز ظرفیت‌های استفاده‌نشده باشد و

پیشرفت کشور از جمله در بخش تولید و اقتصاد ملی ارتقاء یابد» (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

رهبر انقلاب در اولین روزهای آغاز رهبری خود در سال ۱۳۶۸ در خصوص اهمیت اقتصاد و جنگ اقتصادی دشمن هشدار دادند (جهانگیری، ۱۳۹۷). در این زمینه ایشان می‌فرماید: «سومین نقطه امید آن‌ها واقعیت‌های دشوار اقتصادی و مشکلات مردم است که آن‌ها سعی می‌کنند این نکته را به اثبات رسانند که بالاخره مشکلات اقتصادی گریبان دستگاه را خواهد گرفت و نظام جمعوری اسلامی را به بن‌بست خواهد رساند» (مقام معظم رهبری، مراسم بیعت رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۸/۳/۲۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2091>). در دیدگاه رهبری انقلاب، مسئله اقتصادی در همه زوایای زندگی افراد و حتی حفظ ایمان آن‌ها اهمیت دارد. ایشان می‌فرمایند: «در اسلام پرداختن به امور اقتصادی مردم جزو اوجب واجبات حکومت‌هاست. پیغمبر اکرم - طبق روایت - فرمود: «كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كَفْرًا»^۱ مضمون این حرف، آن است که ما آمده‌ایم به مردم ایمان بدهیم؛ اگر نتوانیم نشان‌ها را به راحتی به دستشان برسانیم، ایمانشان از آن‌ها گرفته خواهد شد. واقع قضیه هم همین است. مسئله فقرزدایی و روان کردن کار اقتصادی در کشور، از جمله مسائل بسیار مهم است» (مقام معظم رهبری، نماز جمعه تهران ۱۳۸۰/۲/۲۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3066>).

در داستان اصحاب کهف آمده است که آن‌ها پس از بیداری از خواب طولانی تصمیم گرفتند که یک نفر را برای خرید غذا به شهر بفرستند. «فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرُوا أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ» (کهف/۱۹). آن‌ها در اقدام برای معاش زندگی به

۱. الکافی (ط - الإسلامية)، ج ۲، ص ۳۰۷، الأمالی (للصدوق)، النص، ص ۲۹۵ الخصال، ج ۱، ص ۱۲ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا وَكَادَ الْحَسَدُ أَنْ يَغْلِبَ الْقَدَرَ

سلامت معنوی خود توجه داشتند تا پاکیزه‌ترین نوع غذا را تهیه کنند و این امر نشانگر این مهم است که در مسائل اقتصادی و تأمین معاش و نیازهای ضروری افراد نیز عامل معنویت امری مهم و تعیین‌کننده است.

۴.۴. عدالت و مبارزه با فساد

یکی از رسالت‌های اصلی انبیاء، مبارزه با ظلم و ایجاد عدالت در جامعه است. حکومت عادلانه در نظر اسلام، حکومتی است که از اختلافات نژادی، طبقاتی، ملی، جغرافیایی، مسلکی، حزبی و زبانی خالی باشد (غلامی، ۱۳۹۴). «منظور از عدالت اجتماعی، توزیع عادلانه ثروت و درآمد ملی در میان افراد جامعه است که با «کاهش نابرابری» و «کاهش فقر» مشخص می‌شود» (راجی، ۱۳۹۷). در بیانات رهبر انقلاب به این نکته اشاره شده است که پیگیری بحث عدالتخواهی در بستر معنویت امکان‌پذیر است و استفاده از نیروهای پرتلاش جوان برخوردار از تفکر بسیجی در مدیریت، همواره موجب دستیابی به نتایج درخشان بوده است. ایشان می‌فرمایند: «گفتمان عدالت و دقائق نظری آن به دلیل جامعیت و فراگیری و تأکید بر توزیع متناسب و عادلانه ثروت، قدرت و منزلت و ریشه داشتن در متون دینی و اصالت داشتن در رفتار پیشوایان شیعی، خصوصاً حضرت علی علیه السلام، یکتا راهبرد کارآمدی نظام اسلامی و اساس مشروعیت آن به شمار می‌آید». ایشان سه مؤلفه اساسی برای اضلاع این مثلث برمی‌شمرند که شامل جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم، مبارزه دائمی، قاطع و همه‌جانبه با ریشه‌ها و مظاهر فساد اقتصادی و بروکراسی از سوی حاکمیت، و پاسخگویی حاکمیت به مردم است (مقام معظم رهبری، دیدار جمعی از دانشجویان ۱۰/۸/۱۳۸۳/۳۲۵۷۳۲۸۳/۸/۱۰). (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32571383/8/10>).

در دیدگاه رهبری، عدالت و مبارزه با فساد، لازم و ملزوم یکدیگرند. فساد اخلاقی، اقتصادی و سیاسی اگر در بدنه حکومت‌ها ایجاد شود مشروعیت آن‌ها را ویران می‌کند، پس لازم است که «دستگاهی کارآمد با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع در قوای سه‌گانه حضور دائم داشته باشد و به معنای واقعی با فساد مبارزه کند، به‌ویژه در درون دستگاه‌های

حکومتی» (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

اصولا رفتار مردم نسبت به فساد در جامعه سه گونه است:

الف: گروهی در فساد جامعه هضم می‌شوند. (آنان که هجرت نکنند و ایمان کامل نداشته باشند) «كُنَّا نَحْوُ مَعَ الْخَائِضِينَ».

ب) گروهی که در جامعه فاسد، خود را حفظ می‌کنند. (مثل اصحاب کهف) «إِنَّهُمْ فِتْنَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ».

ج) گروهی که جامعه فاسد را تغییر می‌دهند و اصلاح می‌کنند. (مثل انبیا و اولیا) «يُرَكِّبُهُمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ» (قرائتی، ۱۳۸۳: ۵/۱۴۷). اولین مرحله مبارزه با فساد آن است که فرد بتواند در جامعه هضم نشده و ایمان خود را حفظ کند.

اصحاب کهف با این که در یک زندگی پر زرق و برق و برخورداری از انواع ناز و نعمت به سر می‌بردند، برای حفظ ایمان و عقیده خود و مبارزه با طاغوت حاکم بر جامعه از همه این خوشی‌ها چشمپوشی کردند و به یک غار تهی از همه چیز پناه بردند (قرائتی، ۱۳۸۳: ۳۵۷/۱۲).

۵.۴ - استقلال و آزادی

در بیانیه گام دوم استقلال ملی به معنی «آزادی ملت و حکومت از تحمیل و زورگویی قدرت‌های سلطه‌گر جهان» و آزادی اجتماعی به معنی «حق تصمیم‌گیری و عمل کردن و اندیشیدن برای همه افراد جامعه» بیان شده است. به فرموده رهبر انقلاب «استقلال و آزادی جامعه ما با خون هزاران جوان شجاع و فداکار به دست آمده است و باید به عنوان ثمره شجره طیبه انقلاب توسط دولت حراست و صیانت شود و از افراط و تفریط در حفظ حدود آن جلوگیری شود. از سویی نباید با توجیه و تأویل‌ها در معرض خطر قرارگیرد و از سویی نباید به بهانه استقلال به زندانی کردن سیاست و اقتصاد در مرزهای خود و به بهانه آزادی به تقابل با قانون و ارزش‌های الهی پرداخته شود» (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب،

۲۲/۱۱/۱۳۹۷، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>.
در داستان اصحاب کهف جوانان باایمان در ابتدای کار به شکستن سد تقلید و جداسدن از جامعه فاسد خود همت گماشتند. همین استقلال فکری باعث نجات و رستگاری آن‌ها شد. آن‌ها تصمیم گرفتند به جای سازش با محیط، سازنده محیط جدید بر اساس معیارهای دینی و عقیدتی خود باشند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۴۰۲). حرکت در راه آزادی و قیام در برابر ستمگران نیاز به ایمانی استوار و دلی مطمئن دارد... «رَبَّنَا عَلَي قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا». همین حرکت و تلاش در راه حق سبب رشد و هدایت انسان می‌شود. «آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْنَاهُمْ هُدًى» (قرآنی، ۱۳۸۳: ۵/۱۴۸) و خداوند با توفیق و الطاف خود انگیزه‌های آنان را تقویت کرده و هدایتشان را افزایش می‌دهد (طبرسی، ۱۴۱۲: ۳/۵۱۰).

۴.۶. عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن

امور سه‌گانه عزت، حکمت و مصلحت، سه شاخصه اصلی در روابط بین‌المللی هستند. شکل‌گیری نهضت بیداری اسلامی و مقاومت در برابر سلطه آمریکا و صهیونیسم، مبارزه با فریب و خدعه سردمداران نظام سلطه، جلوه‌های عزت کشور و ملت هستند که باید با شجاعت و مدیریت جهادی حفظ شود. طبق فرمایش رهبر انقلاب در مورد دولت‌های اروپایی دولت جمهوری اسلامی با حفظ مرزبندی خود و تعهد به ارزش‌های انقلابی و ملی خود به حل مشکلات خود با آن‌ها بپردازد، اما حساب آمریکا جداست و مذاکره با آن تنها موجب زیان مادی و معنوی خواهد بود (امام خامنه‌ای؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۲۲/۱۱/۱۳۹۷، خامنه‌ای؛ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

عدم سازشکاری با محیط فاسد در داستان اصحاب کهف به خوبی نمودار است. این جوانان به علت عدم سازش با اکثریت گمراه جامعه به هجرت از این محیط همت گماشتند و برای حفظ ایمان خود از رفاه و نعمت‌های مادی چشم‌پوشی کردند و به انواع محرومیت‌ها و زندگی غارنشینی تن دادند تا موجب تقویت دستگاه ظلم و جور و شرک نشوند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۴۰۳).

۴.۷. سبک زندگی مطلوب

حفظ سبک زندگی اسلامی در مقابل سبک زندگی غربی، جهاد همه جانبه و هوشمندانه را می‌طلبد (خامنه‌ای، ۱۳۹۷). اسلام و مبانی این دین برای زندگی انسان‌ها ارزش قائل شده و به همه زوایای زندگی توجه داشته است و روح معنویت را در همه ابعاد زندگی مانند خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف جاری و ساری می‌داند. رهبر انقلاب در ضمن بحث از نرم‌افزار تمدن اسلامی به سبک زندگی اسلامی توجه ویژه‌ای دارند. ایشان می‌فرمایند: «اما بخش حقیقی، آن چیزهائی است که متن زندگی ما را تشکیل می‌دهد؛ که همان سبک زندگی است که عرض کردیم. این، بخش حقیقی و اصلی تمدن است؛ مثل مسئله خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، نوع خوراک، نوع آشپزی، تفریحات، مسئله خط، مسئله زبان، مسئله کسب و کار، رفتار ما در محل کار، رفتار ما در دانشگاه، رفتار ما در مدرسه، رفتار ما در فعالیت سیاسی، رفتار ما در ورزش، رفتار ما در رسانه‌ای که در اختیار ماست، رفتار ما با پدر و مادر، رفتار ما با همسر، رفتار ما با فرزند، رفتار ما با رئیس، رفتار ما با مرنوس، رفتار ما با پلیس، رفتار ما با مأمور دولت، سفرهای ما، نظافت و طهارت ما، رفتار ما با دوست، رفتار ما با دشمن، رفتار ما با بیگانه؛ اینها آن بخش‌های اصلی تمدن است، که متن زندگی انسان است» (مقام معظم رهبری، دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۲۳/۷/۱۳۹۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-7/23>، [content?id=212521391](https://farsi.khamenei.ir/speech-7/23)).

جلوه‌ای از توجه به سبک زندگی سالم را در داستان اصحاب کهف و توجه به نوع غذای آنان مشاهده می‌کنیم. این جوانان بعد از بیدار شدن از خواب چندصد ساله یکی از افراد خود را به دنبال غذا فرستادند: «فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرُوا أَيُّهَا أَزْكَ طَعَاماً فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا اَكْنُونَ يَكُنْ نَفَرًا مِنْكُمْ يَكْتُمُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ لَعَلَّكُمْ أَتَىٰ لَمَلٌ فَلْيَرْجِعْ بَيْنَهُمْ بِنُحُوتٍ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَعَالَمِينَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ لِيَوْمِ هَذَا وَلَقَدْ كَفَرَ يَتْلُوكُمْ فِي سُحُوتٍ يُسُحِتُونَ كِبَارَهُمْ فَكُلُوا مِنْهُم مِمَّا يَدْعُونَ بِكُلْفٍ فَكُلُوا وَلَقِيَ الْكُفَّارُ يَوْمَ ذَٰلِكَ عَذَابَهُمْ» (سوره بقره، آیه ۲۴۵). تا بنگرد کدام یک از آن‌ها غذای پاکیزه‌تری دارند، و مقداری از آن برای روزی شما بیاورد. اما باید دقت کند، و هیچ کس را از وضع شما آگاه نسازد»

(کهف/۱۹). آن‌ها «پاکی تغذیه» حتی در سخت‌ترین شرائط را رعایت کردند. زیرا «غذای جسم انسان اثر عمیقی در روح و فکر و قلب انسان دارد، و آلوده شدن به غذای حرام و ناپاک انسان را از راه خدا و تقوا دور می‌سازد» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۴۰۴). بنابراین سبک زندگی سالم از جمله رعایت پاک بودن غذا برای رهروان راه حق لازم و ضروری است. امروزه مردم در مورد آلودگی‌های ظاهری غذا مانند ظرف‌های سرپوشیده و دور از آلودگی رعایت سلامت غذایی را می‌کنند، اما پاکی غذا شامل مفهومی وسیع‌تر بوده و دوری از آلودگی‌های باطنی مانند حرام، ربا، غش و تقلب را نیز شامل می‌شود. در روایات اسلامی در مورد غذای حلال و تأثیر آن در استجاب دعا و صفای قلب تأکید فراوانی شده است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۳۷۶). کلمه «ازکی: پاکیزه‌تر» از ماده زکات است، و زکات طعام پاکیزه آن است. در تفسیر روح المعانی و فخر رازی «ازکی» را حلال‌تر معنا کرده‌اند (آلوسی، ۱۴۱۵: ۸/۲۱۹؛ فخر رازی، ۱۴۲۰: ۲۱/۴۴۶)؛ و برخی آن را پاک‌تر گفته‌اند ولیکن این‌که کلمه را به صیغه افعال تفصیل (ازکی) آورده به نظر همان معنای اول باشد (طباطبائی، ۱۳۷۴: ۱۳/۳۶۱).

نتیجه‌گیری

بیانیه گام دوم دارای سرفصل‌های مهم در مورد نقش‌آفرینی جوانان است. با تطبیق این سرفصل‌ها بر داستان قرآنی اصحاب کهف می‌توان در عملیاتی کردن این نقش‌ها به نتایج مطلوبی دست یافت. در دیدگاه رهبری معظم انقلاب دوران جوانی موقعیتی ممتاز برای کار جهادی در میدان معنویت، علم، اقتصاد، عدالت، سبک زندگی سالم و عزت ملی است. جوانان مؤمن، دانا، پرانگیزه و کارآمد می‌توانند با استفاده از شور و نشاط جوانی و با امیدبخشی به جامعه گام‌های مؤثری در ساختن جامعه و ادامه مسیر انقلاب بردارند. در داستان قرآنی اصحاب کهف نیز قهرمانان داستان با داشتن روحیه ایمان و معنویت و امید به رحمت الهی به مبارزه و جهاد با حکومت فاسد زمان خود قیام کردند و با انگیزه حفظ ایمان خود از زندگی مرفه خود دست کشیده و زندگی غارنشینی را اختیار کردند. آن‌ها به

جهت این روحیه حق‌گرایانه و عدالت‌طلب به‌عنوان مجاهدان و مهاجران در راه خدا در قرآن مجید مورد تمجید قرار گرفتند تا الگوی جوانمردان باایمان و حقیقت‌خواه در همه زمان‌ها باشند.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۳ش: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، قم.
۲. آلوسی، محمود بن عبدالله، ۱۴۱۵ق، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی، بیروت، چاپ اول دار الکتب العلمیة.
۳. جعفری، سجاد، ۱۳۹۵ش، «رسالت جوانان در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی»، مجموعه چکیده آثار و مقالات برگزیده نهمین کنگره پیشگامان، تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
۴. جمالی نژاد، مهدی، علون آبادی، جعفر، ۱۳۹۴ش، «سازوکارهای توسعه کارکردی دانش بنیان کشور در فرایند تحقق تمدن نوین اسلامی، همایش ملی تمدن نوین اسلامی»، <https://www.sid.ir/fa/seminar/ViewPaper.aspx?ID=79534>
۵. جهانگیری، مصطفی، ۱۳۹۷ش، شرحی بر بیانیه گام دوم انقلاب، چاپ اول، معاونت سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
۶. حسینی، سیده فاطمه زهرا، ۱۳۹۸ش، «نقش جوانان در ایجاد تمدن نوین اسلامی، همایش ملی جستارهای پژوهشی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب»، <https://civilica.com/doc/977022>.
۷. خامنه‌ای، سیدعلی، پایگاه اطلاع رسانی: <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid>.
۸. خامنه‌ای، سید علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۷ش، بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، تهران، بی چاپ، نشر انقلاب اسلامی.
۹. راجی، سیدمحمدحسین، خاتمی، سیدمحمدرضا، ۱۳۹۷ش، صعود چهل ساله، مشهد، چاپ اول، آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات اسلامی.
۱۰. رشیدی، امیرحسین، نصرت پناه، محمدصادق، مرادی، محمدحسین، ۱۳۹۸ش، «تحلیل گفتمان انتقادی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با بهره‌گیری از روش نورمن فرکلاف»، نشریه مطالعات راهبردی بسیج، شماره ۸۳، ص ۶۵-۳۹.
۱۱. طباطبائی، سید محمد حسین، ۱۳۷۴ش، تفسیر المیزان، موسوی، محمدباقر، قم، چاپ پنجم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
۱۲. طبرسی، فضل بن حسن، بی تا، تفسیر مجمع البیان، نوری همدانی، حسین، تهران، چاپ اول،

فراهانی.

۱۳. طبرسی، فضل بن حسن، ۱۴۱۲ق، تفسیر جوامع الجامع، عبدالحمیدی، علی و همکاران، قم، چاپ اول، حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت.

۱۴. عیاشی، محمد بن مسعود، ۱۳۸۰ق، تفسیر العیاشی، تهران، چاپ اول، مکتبه العلمیه الاسلامیه.

۱۵. غفاری هشیجین، زاهد، ناصرخاکی، حسن، ۱۳۹۴ش، «مؤلفه‌ها و راهبردهای تحقق تمدن نوین اسلامی از منظر تمدن‌گرایان»، همایش ملی تمدن نوین اسلامی.

۱۶. غلامی، نادر، حسن‌خانی، حمیده، ۱۳۹۴ش، «کیفیت برنامه‌ریزی برای تشکیل دولت تمدن بزرگ اسلامی جهانی امام عصر(عج)»، همایش ملی تمدن نوین اسلامی.

۱۷. فخر رازی، محمد بن عمر، ۱۴۲۰ق، التفسیر الکبیر (مفاتیح الغیب)، بیروت، چاپ سوم، دار إحياء التراث العربی.

۱۸. فلسفی، محمدتقی، ۱۳۸۸ش، جوان از نظر عقل و احساسات، تهران، چاپ نهم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۱۹. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ۱۳۸۳ش، تهران، چاپ یازدهم، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

۲۰. قمی، علی بن ابراهیم، ۱۳۶۳ش، تفسیر القمی، قم، چاپ سوم، دارالکتاب.

۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۳ش، ترجمه قرآن (مکارم)، قم، چاپ دوم، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.

۲۲. مکارم شیرازی، ناصر، با همکاری جمعی از نویسندگان، ۱۳۷۱ش، تفسیر نمونه، تهران، چاپ دهم، دارالکتب الإسلامیه.